

**ICOM:IN MUSEOTYÖN EETTISTEN SÄÄNTÖJEN ROOLI SUOMALAISESSA
MUSEOTYÖSSÄ**

Miamari Tuominen
Kandidaatintutkielma
Museologia
Musiikin, taiteen ja kulttuuritutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurintutkimuksen laitos
Tekijä Miamari Tuominen	
Työn nimi ICOM:in museotyön eettisten sääntöjen rooli suomalaisessa museotyössä	
Oppiaine Museologia	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 29
Tiivistelmä <p>Tässä tutkielmassa käsitellään ICOM:in määrittelemien museotyön eettisten sääntöjen vaikutusta suomalaisessa museotyössä ja millaista keskustelua sääntöihin on kohdistettu. Tutkielmassa selvitetään myös ICOM:in museotyön eettisten sääntöjen muotoutumista ja niiden kehitysvaiheita. Tutkielmassa käsitellään kahta empiiristä aineistoa, joista ensimmäisenä käytetään eettisten sääntöjen eri versioita englannin- ja suomenkielellä. Toisena empiirisenä aineistona on käytössä tutkielmaa varten tehty haastattelu Jyväskylän yliopiston tiedemuseossa, jossa luodaan ajankohtainen ymmärrys Suomen kahden museoammattilaisten sääntöjen käytöstä ja heidän suhtautumisestaan sääntöihin. Tutkimusmenetelmänä käytetään laadullista sisällönanalyysia, jossa yhdistetään havainnot säännöistä ja haastattelusta kirjallisuuskatsaukseen. Tutkielmassa hyödynnetään myös kansainvälisempää kirjallisuutta, joka tukee Suomen museokentän tarkastelua.</p> <p>Tutkielman tuloksena selvisi museokentällä noussut ymmärrys sääntöjen roolista ohjaajana ja pohjana museotyössä sekä museotoiminnassa. Säännöt ovat vahvistamassa ja ylläpitämässä ammattia ja yhtenäisen museotoiminnan perusteita, jossa säännöt määrittävät myös työntekijöiden käytöstä ja päätöksentekoa. Sääntöjen ympärillä dialogi, ammattitaito, muut ohjeistukset ja lainsäädäntö ovat lisäksi tukemassa tätä toimintaa. Säännöt julkaistiin ensimmäisen kerran kokonaisuudessaan vuonna 1986 nimellä <i>Code of Professional Ethics</i> ja ne ovat vuosien saatossa kokeneet rakenteellisia, muodollisia ja nimellisiä muutoksia. Suomenkieliset versiot seuraavat käännöksillään alkuperäisiä englanninkielisiä versioita lukuun ottamatta ensimmäisiä versioita, jossa esiintyy kansallistamista.</p> <p>Vaikka kehitystä on vuosien saatossa tapahtunut, sääntöjen nykyinen sisältö on säilynyt samanlaisena 19 vuotta. Tämä on nostanut esiin kritiikkiä sääntöjen vanhentumisesta, jossa ei huomioida nykyisen museotyön kaikkia osa-alueita, käytössä olevia resursseja tai kontekstia valintojen ympärillä. Kritiikin lisäksi keskustelun teemat Suomessa liittyvät sääntöjen tarkasteluun ja niiden sisällön syvempään analyysiin. Kirjallisuudesta nousseiden teemojen kautta myös haastattelussa esiintyneet vastaukset kulkivat käsi kädessä. Niin kirjallisuudessa kuin myös haastattelussa nousi yhteinen ymmärrys siitä, että sääntöjen tulisi kohdata sisällöllistä uudistusta, jotta niiden läsnäolo ja rooli syventyisi museotyön arjessa ja päätöksenteossa.</p>	
Asiasanat museologia, etiikka, museoetiikka, arvot, ICOM, museotyön eettiset säännöt	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

TAULUKOT

TAULUKKO 1 ICOM:in museotyön eettiset säännöt ja niiden kehitys..... 8

TAULUKKO 2 Esimerkkejä alkuperäisten englanninkielisten sääntöjen muutoksista..... 9

TAULUKKO 3 ICOM:in suomenkieliset museotyön eettiset säännöt ja niiden kehitys..... 11

TAULUKKO 4 Esimerkkejä sääntöjen välisistä käännöseroista..... 12

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet.....	1
1.2	Käsitteet ja aiempi tutkimus.....	2
1.3	Aineistot ja tutkimusmenetelmä.....	5
2	MUSEOTYÖN EETTISET SÄÄNNÖT.....	7
2.1	Eettiset säännöt ja niiden kehitys.....	7
2.2	Alkuperäiset säännöt vertailun kohteena suomennoksien kanssa.....	10
3	EETTISYYS ILMIÖNÄ MUSEOKENTÄLLÄ.....	14
3.1	Eettiset säännöt museotyön välineenä ja pohjana.....	14
3.2	Suomen museokentällä käytyä keskustelua sääntöjen ympärillä.....	16
4	TAPAUSESIMERKKI: HAASTATTELU JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON TIEDEMUSEOSSA.....	19
4.1	Eettiset säännöt työntekijöiden arjessa ja työssä.....	19
4.2	Eettisiin sääntöihin suhtautuminen museotyössä.....	20
5	PÄÄTÄNTÖ.....	22
	LÄHTEET.....	24
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet

Museokentällä käydään jatkuvasti keskustelua etiikasta niin kansainvälisesti kuin kansallisella tasolla Suomessa ja sitä kohti toimiminen on noussut myös uutisotsikoissa esiin. Suomessa esimerkiksi Saamelaismuseum Siidaan on kohdistettu palautuksia¹ ja museo on suorittanut omista kokoelmistaan palautuksia Ruotsiin vuoden 2022 lopussa². Kansainvälisesti erityisesti British Museum on noussut keskustelun kohteeksi. Otsikot nostivat jälleen esiin 2023 vuoden vaihteessa museon ja Ateenan välisen palautuskiistan Ateenan Akropolin Parthenonin temppelin aineistosta, josta on jo kiistelty 40 vuotta³. Mainitsemieni uutiskynnyksen ylittäneiden tapausten taustalla toimivat ICOM:in⁴ määrittelemät museotyön eettiset säännöt. Etiikka toimii ohjaajana museoiden arjessa kohdatuissa valinnoissa, joiden taustalla on monia vuosia kestävä vuoropuhelu. Tämä heijastaa sääntöjen ja eettisten valintojen perusteellista ja omalta osaltaan pitkää prosessia. Eettisten sääntöjen kautta museoiden toimintaa perustellaan myös yleisölle, jonka luottamus museoiden tekemiin valintoihin luonnon- ja kulttuuriperinnön ympärillä nostavat museot valokeilaan tarkastelemaan ja edistämään etiikkaa.

Tutkielmassa tavoitteenani on selvittää ICOM:in museotyön eettisten sääntöjen muotoutumista ja kehitysvaiheita sekä niiden vaikutusta suomalaiseen

¹ Suvi-Tuuli Fofonoff, "Saamelaismuseum Siida palauttaa loput säilyttämänsä vainajat - Ruotsiin palaa 23 vainajan jäännökset," Yle, 28.10.2022. <https://yle.fi/a/3-12669411>.

² Sara Wesslin, "Saamelaisesineistön palautus alkaa kansallismuseon näyttelyllä - museon ylijohtaja: "Tunnustamme sen, että kokoelmat kuuluvat saamelaisille," Yle, 25.2.2021. <https://yle.fi/a/3-11807442>.

³ Mikko Saira, "British Museum palauttaa mahdollisesti Parthenonin friisin Kreikkaan," Agricolaverkko, 11.1.2023. <https://agricolaverkko.fi/tietosanomat/british-museum-palauttaa-mahdollisesti-parthenonin-friisin-kreikkaan/>.

⁴ International Council of Museums eli kansainvälinen museoneuvosto on vuodesta 1946 lähtien toiminut Unescon alaisuudessa riippumattomana järjestönä, jonka päätehtävänä on kulttuuriperinnön suojeleminen. Tämän lisäksi ICOM kehittää standardeja ja käytäntöjä, jotka määrittävät museoiden hallinnointia ja kokoelmien järjestämistä. Ks. "ICOM - International Council of Museums Finland: yhdistys," Luettu 27.3.2023, <https://icomfinland.fi/yhdistys/>.

museotyöhön. Tarkastelen myös millaista keskustelua sääntöihin on kohdistettu. Alkuperäinen lähtökohtani oli tarkastella sääntöjen kansallisia piirteitä niiden kansainvälisessä ja kulttuurisessa kontekstissa, mutta tutkimusprosessin edetessä aiheeni tarkentui koskemaan sääntöjen merkitystä ohjaavana tekijänä suomalaisessa kontekstissa. Tutkielmani pääkysymys on millainen merkitys säännöillä on museotyön ohjaajana? Tutkielmani alakysymykset ovat millainen eettisten sääntöjen kehitys on ollut sekä alkuperäisessä englanninkielisessä versioissa että suomenkielisissä versioissa ja millaisia eroja kielten välillä on? Kysyn myös millaisena työvälineenä eettiset säännöt nähdään erityisesti kansallisessa museokentässä? Näiden kysymysten pohjalta johdattelen tutkielmani kulkua ja tavoitellen ymmärrystä eettisten sääntöjen kehityksestä, luonteesta ja niiden käytöstä museotalalla.

Eettiset säännöt julkaistiin ensimmäistä kertaa kokonaisuudessaan vuonna 1986. Säännöt ovat kokeneet vuosien saatossa muutoksia rakenteellisesti, sisällöllisesti sekä nimellisesti, mutta edelleen keskustelu niiden toimivuudesta ja ajantasaisuudesta nousee esiin. Keskustelun lisäksi lähivuosien aikana museokentällä on kohdattu sekä Suomessa että kansainvälisesti uudistuksia. Elokuussa vuonna 2022 ICOM hyväksyi Prahassa järjestetyssä yleiskokouksessa uuden museomääritelmän⁵. Suomessa museolaki koki vuonna 2019 uudistuksia ja vuonna 2021 myös museotyön eettisten sääntöjen käänös päivitettiin Suomessa. Näiden lisäksi ICOM:in yleiskokouksessa Kiotossa vuonna 2019 päätettiin eettisten sääntöjen uudelleen tarkistamisesta⁶. Tämä prosessi on edelleen käynnissä ja sääntöjen ympärillä esiintyy ajankohtaista keskustelua, johon myös itse osallistun tutkielmallani ja perustelen oman aiheeni ajankohtaisuutta. Etiikan tutkimisen perustelussa nojaan myös professori emeritus (cultural heritage) Gary Edsonin ajatukseen, jossa ammatin kehittyminen luo tarpeen uudelleen arvioida sääntöjä ja laajentaa museoiden hyväksytyjä käytäntöjä⁷. Sääntöjen ymmärtäminen on osa museoammattilaisuutta ja jatkuvasti kehittyvän museotoiminnan perusedellytyksiä.

1.2 Käsitteet ja aiempi tutkimus

Tukittaessa museoetiikkaa ja eettisiä sääntöjä, on olennaista määritellä aluksi tutkielmassani esiintyvät käsitteet. Etiikka on professori Timo Airaksisen mukaan jatkuvasti kehittyvä ja uusiutuva, jossa haetaan asioille perustelu käsitteellisen ja

⁵ "ICOM - International Council of Museums: Museum Definition," Luettu 27.3.2023. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>.

⁶ "ICOM - International Council of Museums: Code of Ethics," Luettu 27.3.2023. <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/code-of-ethics/>.

⁷ Edson 1997, 36.

teoriapohjaisen ajattelun lisäksi myös järkipärisen ajattelun, kokemusten ja tunteiden kautta⁸. Etiikassa yhdistyvät myös arvon ja moraalien käsitteet. Arvo on nähtävissä tekoon liittyvänä ominaispiirteenä ja sillä voidaan tarkoittaa kaikkea sitä, mikä on tavoiteltua, tarvittua tai arvostettua kuin myös vapauksia, oikeuksia ja hyveitä. Arvo voidaan kokea myös toiminnan motiivina tai päämääränä.⁹ Moraali on puolestaan monikerroksista, josta voidaan erottaa subjektiivisuuden, yhteiskunnan ja historian lainalaisuuksien tasot ja joka samalla ohjaa näitä osatekijöitä. Sen luonne voidaan jakaa preskriptiiviseen eli esimerkiksi kehoittavavaan, universaaliin, autonomiseen sekä ylivertaiseen ominaisuuteen.¹⁰ Museologian tohtori Jeanette Atkinson nostaa esiin näiden termien määrittelyn haasteen, sillä ne merkitsevät eri ihmisille, ryhmille, kulttuureille ja yhteiskunnille eri asioita. Tämän lisäksi termit ovat osa muutosta ja niiden määrittely kehittyy jatkuvasti.¹¹ Ammattietiikka puolestaan koostuu ammatille yhtenäisistä normeista ja eettisistä periaatteista osana ammatin harjoittamista¹². Siinä eettisen ongelman tarkastelussa on tärkeää erottaa tietämisen ja toimimisen ero, joka voi vääristää suhtautumista ammattietiikan koodeihin¹³. Museoammattissa etiikka luo standardit hyväksytyille toiminnalle, joka määritetään hyvänä tai oikeana museologisissa rajoissa ja näitä rajoja myös eettiset säännöt edustavat. Tässä tutkielmassa ymmärrän etiikan käsitteenä, joka on kaiken museotoiminnan pohjana ja osana kulttuurista kontekstia ja muutosta.

Etiikka on museokentällä varsin uusi ilmiö. Varsinaisesti se sai nousua vasta 1900-luvun loppupuolella ja itse museotyöhön kohdistuneet eettiset kysymykset nousivat keskustelun kohteeksi sekä kansainvälisesti että Suomessa 1970-luvulta alkaen. Keskustelun syntymiseen vaikuttivat työn ammattimaistuminen sekä alan teoreettisuuden kehitys. Yhtenä merkittävänä välivaiheena oli vuonna 1986 hyväksytyt ensimmäiset museotyön eettiset säännöt.¹⁴ Museoetiikassa ensimmäisenä tutkimuksen kohteeksi nousi kokoelmatyö. Tällä on juuret jo 1800-1900-lukujen vaihteessa, jolloin ympäri Eurooppaa konservoinnin ja restauroinnin toiminta alkoi ja niistä muodostuivat tieteelliset alat. Konservoinnissa ja perinnön säilyttämisessä ei aluksi kiinnitetty huomiota arvoihin tai etiikkaan, mutta AIC:n eli American Institute for Conservation of Historic and Artistic Works:n vuonna 1967 luoman eettisten sääntöjen kautta myös näitä teemoja alettiin tarkastelemaan. Huomio kiinnittyi tämän myötä kulttuurisen perinnön lisäksi myös ihmisiin ja niihin, jotka

⁸ Airaksinen 1987, 9-10.

⁹ Airaksinen 1987, 30, 130-131.

¹⁰ Airaksinen 1987, 44, 62.

¹¹ Atkinson 2014, 71.

¹² "Tieteen termipankki: Ammattietiikka," Luettu 16.3.2023.

<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:ammattietiikka>.

¹³ Airaksinen 1987, 17.

¹⁴ Heinonen & Lahti 1988, 219.

ne ovat luoneet.¹⁵ Myös ICOM:in ensimmäiset eettiset säännöt liittyvät aluksi ainoastaan kokoelmatoimintaan, josta myöhemmin kehittyivät koko alalle yhtenäiset säännöt.

Museoetiikasta on tehty tutkimusta niin kansainvälisesti kuin myös Suomessa erinäisissä yhteyksissä, mutta sääntöihin kohdistunut itsenäinen tutkiminen on ollut kuitenkin vähäistä. Yleisesti säännöt kuuluvat osana yleistä museoetiikan tai museoiden toiminnan tarkastelua. Myös Suomessa eettisiin sääntöihin ja museoetiikkaan on kohdistettu huomiota kirjallisuudessa sekä seminaareissa. Käyttämässäni kirjallisuudessa yleisenä teemana on sääntöjen avaaminen ja tarkastelu käytännön kautta. Usein teksteissä käsitellään sääntöjen eri osa-alueita ja pohditaan niiden toimivuutta ja käyttöä museotyössä, esimerkiksi Edsonin teoksessa *Museum Ethics: theory and Practice* (1997). Atkinson puolestaan käsittelee tutkimusjulkaisussaan *Education, Values and Ethics in International Heritage: Learning to Respect* (2014) arvoihin, etiikkaan, aitouteen ja merkityksiin liittyviä käsityksiä. Nämä teokset toimivat tutkimuksessani pääteoksina, joiden lisäksi hyödynnän muita julkaisuja, joissa museoetiikkaa ja sääntöjä käsitellään. Esimerkiksi ICOM on osallistunut museokentällä käytyyn keskusteluun julkaisemalla ohjeteoksia sääntöjen ymmärtämiseen sekä luoden tilan etiikasta keskusteluun teoksissa, seminaareissa ja blogisivustoilla. Näistä teoksista hyödynnän omassa tutkielmassani *Museums, Ethics and Cultural Heritage* (2016) teoksen ICOM:in entisen presidentin Hans-Martin Hinzin artikkelia *ICOM turns 70; Ethics and the value creation role of museums* (2016) sekä ICOM:in etiikan komitean entisen puheenjohtajan Bernie. L. Murphyn artikkelia *Charting the ethics landscape for museums* (2016).

Suomalaisessa museoalan kirjallisuudessa tutustuin väitöskirjoihin, opinnäytetöihin, oppikirjallisuuteen ja seminaarijulkaisuihin, joiden avulla avaan Suomessa esiintyvää keskustelua ja museoetiikan tarkastelua. Suomessa museoetiikan keskusteluun on vahvasti osallistunut kaksi julkaisua. Vuonna 2015 Jyväskylän yliopistossa järjestetyn museologian seminaarin pohjalta tehtiin julkaisu *Museoetiikka 2.0 Puheenvuoroja ja keskustelunavauksia* (2015), jossa eri artikkeleissa käsitellään seminaarissa käytyjä teemoja ja sääntöjen ajantasaisuutta museoetiikan ympärillä. Tästä seminaarista ICOM:in Suomen komitea tarjosi blogisivuston keskustelulle, jossa tarkastellaan sääntöjen eri kohtia, niiden toimivuutta ja erinäisiä merkityksiä. Kyseisestä blogisivustosta syntyneistä artikkeleista ICOM:in Suomen komitea julkaisi *Discussion of museum ethics in Finland* (2017). Nämä kaksi julkaisua tarkastelevat laajasti museoetiikkaa Suomessa sekä erinäistä suhtautumista eettisiin sääntöihin. Lisäksi julkaisut heijastavat vuoropuhelua, jota myös museologiseen oppikirjaisuuteen kuuluvassa artikkelijulkaisussa *Museum Studies – Bridging Theory and Practice* (2021) jatketaan kattavasti.

¹⁵ Atkinson 2014, 61-62, 63.

1.3 Aineistot ja tutkimusmenetelmä

Tutkielmassani käytän kahta empiristä aineistoa, joista ensimmäisenä ovat ICOM:in museotyön eettisten sääntöjen eri versiot. Käytössäni on sekä alkuperäisistä säännöistä englanninkielisiä kuin myös suomenkielisiä versioita yhteensä neljä. Säännöistä on löydettävissä myös lisää eri vuosien päivityksiä tai uudistettuja painoksia. Näiden lisäksi ensimmäisiä eettisiä sääntöjä edeltää jo vuonna 1970 julkaistu kokoelmiin liittyvä säännöstö *Ethics of Acquisition*. Analysoin kuitenkin tutkielmassani vain lähteissä mainittuja pääversioita, jotka keräsin verkosta sekä Jyväskylän yliopiston kokoelmista. Koin haasteellisenä aineiston kartuttamisen ja vuosien 2001 ja 2004 sääntöjen englanninkielisistä versioista käytössäni on verkosta löytämäni versiot. Nämä versiot eivät ole alkuperäisessä muodossa eikä vuoden 2001 versiosta ole säilynyt alkuperäistä sivustoa, josta latasin kyseisen version koneelleni. Näiden lisäksi käytössäni olevassa vuoden 2001 Suomen versiossa esiintyy väärä nimi ja vuosi.¹⁶ Tutustuessa näiden versioiden esipuheisiin ja sisältöihin, tulin kuitenkin siihen tulokseen, että kyseiset versiot ovat oikeat. Raportoin sääntöjen kehityksen ja niiden muutokset suhteessa toisiinsa sekä esimerkkejä havainnoistani neljänä taulukkona.

Toisena aineistona käytän Jyväskylän yliopiston tiedemuseossa kahdelle työntekijälle tekemääni haastattelua. Haastattelu toteutettiin keskusteluna yhteisen sopimuksen mukaan, jossa huomioitiin myös haastatteluaineiston käyttö sekä säilyttäminen. Olen saanut kirjallisesti (katso liite 1) luvan käyttää haastateltavien nimiä sekä säilyttää aineistoa tulevaan pro gradu tutkielmaani, jossa mahdollisesti tulen hyödyntämään aineistoa uudelleen. Haastattelu äänitettiin ainejärjestön lainaamalle laitteella ja tallennettiin koneelleni sekä yliopiston tarjoamaan yksityiseen U-asemaan. Haastattelua ei ole kiireellisen aikataulun vuoksi vielä litteroitu, mutta laadin kirjalliset muistiinpanot äänitteestä ja tulen suorittamaan litteroinnin myöhemmin. Haastateltavina olivat Jyväskylän yliopiston tiedemuseoiden palvelupäällikkö Pirjo Vuorinen sekä museoamanuenssi Marja-Liisa Hyvönen. Haastateltavien valintaan vaikuttivat edeltävä yhteistyö liittyen omaan työsuhteeni museolla sekä oletus sääntöjen läsnäolosta haastateltavien arjessa heidän työtehtäviensä puolesta. Haastattelussa tavoitteenani oli saada esimerkin kautta ajankohtainen vastaus siihen millaiset museotyössä esiintyvät säännöt ovat ja millaisina museoammattilaiset ne kokevat. Tämän lisäksi pyrin haastattelussa selvittämään kirjallisuudesta nousseiden teemojen ajankohtaisuutta säännöistä. Jaoin

¹⁶ Vuoden 2021 sääntöjen esipuheessa mainitaan, että Suomen kolmannet päivitettyt säännöt olisi julkaistu vuonna 2001 nimellä *Museotyön ammattieettiset ohjeet*. En kuitenkaan löytänyt tätä versiota kyseiseltä vuodelta tai lähteissä mainitulla nimellä, vaan käytössäni on ainoa löytämäni julkaisu *Museotyön ammattieettiset säännöt* vuodelta 2002. Ks. *Museotyön eettiset säännöt 2021*, 5.

haastattelun teemat kahteen osaan (katso liite 2). Ensimmäisenä kysyin arkeen liittyviä kysymyksiä sekä selvitin miten säännöt ovat esiintyneet haastateltavien työssä. Toiseen teemaan liittyen kysyin haastateltavilta heidän asenteistaan kohdistuen sääntöihin ja miten he soveltavat niitä työssään.

Tutkimuksessani hyödynnän kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta, jossa tutkimusmenetelmänä käytän sisällönanalyysia. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on muun muassa pyrkiä kuvaamaan tiettyä ilmiötä sekä antamaan sille teoreettinen tulkinta, jonka avulla pyritään ymmärtämään myös itse toimintaa. Laadullisen tutkimuksen voidaan jakaa kahteen ryhmää, joista ensimmäistä ohjaa teoreettinen tai epistemologinen asemointi ja toisessa voidaan puolestaan vapaammin soveltaa näitä lähtökohtia. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluu sisällönanalyysi, jolla tarkoitetaan dokumenttien sisällöllistä kuvaamista sanallisesti. Sen avulla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti sekä objektiivisesti, luoden tutkittavasta ilmiöstä tiivis ja yleinen kuvaus.¹⁷ Käytän tutkielmassani sisällönanalyysia aineistolähtöisesti, jossa analyysi painottuu empiiriseen aineistooni ja se voidaan jakaa kolmivaiheiseen prosessiin. Aluksi analyysissä pelkistään aineisto, jossa karsitaan tutkimukselle epäolennainen osa pois. Tämän jälkeen aineisto ryhmitellään eli se läpikäydään tarkasti ja siitä etsitään samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä, jotka yhdistetään omiin ylä- ja alaluokkiinsa. Analyysin viimeisessä vaiheessa aineistosta erotellaan tutkimukselle olennainen tieto ja luodaan tästä teoreettiset käsitykset.¹⁸ Analyysini perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa etenen empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää ilmiön näkemystä ja jossa pyrkimyksenä on luoda aineistosta teoreettinen kokonaisuus¹⁹.

Tutkielmani kulku jakaantuu siten, että luvussa kaksi avaan ICOM:in museotyön eettisten sääntöjen kehitystä ja kuvaan säännöissä syntyneitä muutoksia sekä englannin- ja suomenkielisten versioiden välisiä eroja. Tämän jälkeen luvussa kolme käsittelen sääntöjen luonnetta ja roolia museotyössä sekä yleisiä teemoja, joita Suomen kirjallisuudesta nousseessa keskustelussa on syntynyt. Luvussa neljä käsittelen puolestaan tekemääni haastattelua ja raportoin tekemäni analyysin haastateltavien ajatuksista liittyen sääntöjen rooliin arjessa sekä heidän suhtautumisesta sääntöihin. Lopuksi luvussa viisi eli päätännössä tuon esiin tutkimustulokseni ja luon yhteenvetoa sääntöjen roolista ja etiikan läsnäolosta museokentällä sekä esitän mahdolliset jatkotutkimus ehdotukseni.

¹⁷ Tuomi & Sarajärvi 2018, 98, 103, 117, 119.

¹⁸ Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-125.

¹⁹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 108, 127.

2 MUSEOTYÖN EETTISET SÄÄNNÖT

2.1 Eettiset säännöt ja niiden kehitys

Tässä luvussa avaan ICOM:in museotyön eettisten sääntöjen kehitystä ja eri versioiden välisiä eroja. Eettisten sääntöjen ja etiikan kehittämisen taustalla toimivat erinäiset tahot ICOM:in järjestössä. Etiikan neuvonannosta huolehtii etiikan komitea ETHCOM, joka vastaa muun muassa sääntöjen soveltamisen ja rikkomusten valvonnasta sekä sääntöihin tarvittavien lisäysten suosittelusta tai pyytämisestä²⁰. Tämän lisäksi sääntöjen tietouden edistämisestä ja ylläpitämisestä vastaavat kansalliset komiteat, joita on yhteensä 118 mukaan lukien Suomi²¹. Suomessa kansallinen komitea, muiden velvoitteidensa ohella, on vastannut sääntöjen käännöksistä suomen kielelle. Sääntöjen vahvistamisesta ICOM:illa puolestaan vastaa vuosittain järjestetty yleiskokous, joka edustaa järjestön jäseniä ja päätäntäelintä ja jonka aikana valitaan johtokunnan jäsenet sekä hyväksytään ICOM:in strateginen suunnitelma²².

Tarkasteltaessa englanninkielisiä versioita eettisistä säännöistä taulukko 1 havainnollistaa kuinka säännöt ovat kokeneet muutoksia niin nimellisesti kuin myös sisällöllisesti ja rakenteellisesti. Taulukossa 2 on nostettu esimerkkejä näistä muutoksista, jotka heijastavat arvojen ja etiikan kokemaa kehittymistä museokentällä. Lisäksi versioiden välillä esiintyy pitkä prosessi liittyen muutokseen, jossa sääntöjen uudistaminen on kestänyt useita vuosia. Myös uusimmat versiot on sisällöllisesti päivitetty viimeksi vuosina 2004 ja 2005. Vuonna 2001 päivitettyssä versiossa muutokset liittyivät muutokieleen ja lukujen tiivistämiseen, mutta sisällöllisesti säännöt seurasivat edeltävää versiota vuodelta 1986. Verratessa alkuperäisten englanninkielisten sääntöjen kehitystä, huomaa säännöissä suurimman muutoksen vuonna 2004 hyväksytyssä versiossa. Tällöin säännöt muutettiin alkuperäisestä institutionaaliseen ja ammatillisesta jaosta kahdeksaan pääkohtaan, jossa laajemmin luotiin lukujen jaottelua eri teemoihin. Vuonna 2017 päivitettyssä versiossa ei tapahtunut sääntöjen sisällöllisiä muutoksia. Vuosien saatossa sääntöjä on laajennettu ja selkeytetty sekä etiikkaan liittyen esimerkiksi yhteistyö yhteisöjen kanssa on kokenut kehitystä. Tässä kehityksessä on huomioitu myös museon laajempi vastuu yhteiskunnallisena toimijana.

²⁰ "ICOM - International Council of Museums: Code of Ethics."

²¹ "ICOM - International Council of Museums Finland: Komiteat." Luettu 27.3.2023.
<https://icomfinland.fi/toiminta/komiteat/>.

²² "ICOM - International Council of Museums: General Assembly" Luettu 27.3.2023.
<https://icom.museum/en/about-us/general-assembly/>.

TAULUKKO 1 ICOM:in museotyön eettiset säännöt ja niiden kehitys

Alkuperäiset englanninkieliset säännöt	Vuosi	Sisältö	Muutos edeltävään versioon
<i>Code of Professional Ethics</i>	1986	Jako institutionaaliseen ja ammatilliseen etiikkaan. Eri osa-alueet liittyvät museohallinnon peruseriaatteisiin, kokoelman hankinta ja poistoihin, ammatin käyttäytymisen yleisiin periaatteisiin, henkilökohtaiseen vastuuseen kokoelmista, yleisöstä, kollegoista ja ammatista. Näiden lisäksi säännöissä on alustava määrittely osio. Luvut sisältävät yksityiskohtaiset määritteet alaluvuissa.	ICOM:in ensimmäiset kokonaiset säännöt, joissa huomioidaan instituutin ja ammatin etiikka kokonaisuudessaan.
<i>Code of Ethics for Museums</i>	2001	Sääntöjen sisältö on sama kuin edeltävässä versiossa.	Säännöissä on normatiivisuuden ²³ vähentymistä, jossa muotokieli on vapaampi ja lukujen määritteet tiivistetyt ja lyhyemmät. Lukujen otsikoissa ja virkkeissä on myös muutoksia. Poistoina luvut 4.5 tulot kokoelmapoistoista ja 6.5 kokoelmien hävittäminen ja liittämisen purkaminen. Lisäyksinä luvut 2.6 museoiden ystävät ja tukijärjestöt, 8.1 ammatillinen vastuu ja 8.5 tutkimus. Näiden lisäksi uutena lukuna 9 museoiden ICOM:in eettisten sääntöjen soveltaminen.
<i>Code of Ethics for Museums</i>	2004	Jako kahdeksaan eri pääkohtaan, jotka määrittävät sääntöjen lukujen jakoa. Teemat ovat jaettu institutionaaliseen asemaan, taloudellisiin resursseihin, henkilökuntaan, kokoelmien hankintaan, poistoihin ja hoitoon, ensisijaiseen todisteeseen, keräämiseen ja tukimukseen, näyttelyihin, tunnistuspalveluihin, kokoelmien alkuperään, lainmukaisuuteen, ammatilliseen käyttäytymiseen sekä eturistiriitaan. Luvut sisältävät yksityiskohtaiset määritteet alaluvuissa.	Rakenteellinen muutos kahdeksaan pääkohtaan. Instituutin ja ammatin lisäksi eri osa-alueiden laajempi jako ja lukujen selkeämpi jaottelu. Alaluvuissa tiivistyksiä virkkeissä. Myös lisäyksiä on tehty esimerkiksi kokoelmatyössä on laajemmin huomioitu sisältöä ja sensitiiviseen aineistoon liittyen on lisätty lukuja. Säännöissä on myös selvennetty lukuja ja yleisesti laittomaksi materiaaliksi avattu luku on uudistettu provenienssin puuttumiseen ja luvattomiin sekä sensitiivisiin aineistoihin.
<i>Code of Ethics for Museums</i>	2017	Sääntöjen sisältö on sama kuin edeltävässä versiossa.	Ainoat muutokset esiintyvät sanastossa museon ja museoammattilaisen määritteissä. Sisältö on sama.

²³ Normatiivisuus mainittu vuoden 2001 *Code of Ethics for Museums* esittelyssä.

TAULUKKO 2 Esimerkkejä alkuperäisten englanninkielisten sääntöjen muutoksista

Muutos	Edeltävä versio	Uusi versio
<p>Luvuissa on tehty tiivistämistä, jossa myös virkkeitä on tiivistetty ja selkeytetty.</p>	<p><i>Code of Professional Ethics</i> 1986, luku 2.2. "Each museum should have a written constitution or other document setting out clearly its legal status and permanent, non-profit nature, drawn up in accordance with appropriate national laws in relation to museums, the cultural heritage, and non-profit institutions. The governing body or other controlling authority of a museum should prepare and publicize a clear statement of the aims, objectives and policies of the museum, and of the role and composition of the governing body itself."</p>	<p><i>Code of Ethics for Museums</i> 2001, luku 2.2. "Each museum should have a written constitution or other document setting out clearly its legal status, mission and permanent, non-profit nature, which is in accordance with the appropriate national laws. The governing body of a museum should prepare and publicize a clear statement of the goals, objectives and policies of the museum and of the role and composition of the governing body."</p>
<p>Lukujen otikoissa on tehty muutoksia.</p>	<p><i>Code of Professional Ethics</i> 1986, luku 6. Personal Responsibility to the Collections, luku 7.2. Relations with the General Public</p>	<p><i>Code of Ethics for Museums</i> 2001, luku 6. Professional Responsibility to the Collections, Luku 7.2. Relations with the Public</p>
<p>Sääntöihin on tehty lukujen lisäyksiä. Esimerkkinä sensitiiviseen materiaaliin liittyvät luvut.</p>	<p><i>Code of Ethics for Museums</i> 2001, luku 6.6. "Collections of human remains and material of sacred significance should be housed securely and respectfully, and carefully maintained as archival collections in scholarly institutions. It should be available for legitimate study on request. Research on such material, its housing, care and use (exhibition, replication and publication) must be accomplished in a manner consistent with professional standards and the interests and beliefs of members of the community, ethnic or religious groups from which the objects originated. When sensitive material is used in interpretive exhibits, this must be done with great tact and with respect for the feelings of human dignity held by all peoples."</p>	<p><i>Code of Ethics for Museums</i> 2004, luku 2.5. "Collections of human remains and material of sacred significance should be acquired only if they can be housed securely and cared for respectfully. This must be accomplished in a manner consistent with professional standards and the interests and beliefs of members of the community, ethnic or religious groups from which the objects originated, where these are known.",</p> <p>luku 3.7. "Research on human remains and materials of sacred significance must be accomplished in a manner consistent with professional standards and take into account the interests and beliefs of the community, ethnic or religious groups from whom the objects originated, where these are known.",</p> <p>luku 4.3. "Human remains and materials of sacred significance must be displayed in a manner consistent with professional standards and, where known, taking into account the interests and beliefs of members of the community, ethnic or religious groups from whom the objects originated. They must be presented with great tact and respect for the feelings of human dignity held by all peoples."</p>

2.2 Alkuperäiset säännöt vertailun kohteena suomennoksien kanssa

Atkinsonin tutkimuksen mukaan kielen oppiminen on olennaista tietoisuuden ja kunnioituksen lisäämisessä. Se on tapa oppia kulttuurista ja ymmärtää eri kulttuurien välisiä eroja.²⁴ ICOM:in kansainvälisen museotyön eettisten sääntöjen kääntäminen on tästä syystä tärkeää ja osa prosessia, jossa luodaan ymmärrys eri maiden välisistä käsite-eroista ja samalla erilaisista kulttuurieroista, joilla on oma vaikutuksensa etiikan ymmärtämiseen. Ensimmäisten sääntöjen julkaisun jälkeen niitä on käännetty yhteensä 38 kielelle²⁵. ICOM:in pääkielet ovat englanti, ranska ja espanja. Järjestö myös kehottaa eri maita luomaan omat käännökset eettisistä säännöistä.²⁶ Kielten välisten erojen ymmärtäminen antaa myös käsityksen kulttuurikontekstista, jossa kielen osaaminen luo mahdollisuuden tunnistaa erilaisia maailmankatsomuksia sekä ymmärtää kulttuurien elämisen ja jatkuvan kehityksen²⁷. Tämä puolestaan avaa ymmärryksen myös kulttuuriperinnön ymmärtämiseen ja sen käsitteellistämiseen eri kulttuureissa. Ymmärtäessä kielellisiä eroja voidaan samalla kehittää sääntöjen kansainvälistä onnistumista sekä löytää kehitettäviä osa-alueita niissä.

²⁴ Atkinson 2014, 141.

²⁵ "ICOM - International Council of Museums: Code of Ethics."

²⁶ ICOM *Code of Ethics for Museums* 2017.

²⁷ Atkinson 2014, 166.

TAULUKKO 3 ICOM:in suomenkieliset museotyön eettiset säännöt ja niiden kehitys

Suomen versiot säännöistä	Vuosi	Sisältö	Muutos englanninkieliseen versioon
<i>Ohjenuora, museotyön eettiset säännöt</i>	1989	Sääntöjen jako museolaitoksen ja ammatin etiikkaan. Eri osa-alueet liittyvät museon johtoon, hallinto ja tutkimustoimintaan, opetus- ja asiantuntijatoimintaan, kaupalliseen toimintaan, kokoelmiin, luettelointiin, julkaisemiseen ja museotyönä tapahtuvaan luovaan toimintaan, museoammatin yleisiin periaatteisiin, kokoelmiin, yleisöön ammattikuntaan, työtovereihin ja työnantajaan liittyviin velvotteisiin. Näiden lisäksi alussa on yleinen osio. Osassa luvuissa on myös omat alaluvut.	Sovellettu versio ensimmäisestä englanninkielisestä alkuperäisestä versioita vuodelta 1986. Säännöt ovat tiiviimmät, joissa on yhdistetty lukuja. Muotokieli on vapaampi ja lukujen kulussa on eroja. Lukujen teemoja on myös poistettu esimerkiksi palautukset.
<i>Museotyön ammattieettiset ohjeet²⁸</i>	2001	Sääntöjen sisältö on sama kuin edeltävässä alkuperäisessä versiossa vuodelta 2001.	Käännösversio englanninkielisestä alkuperäisestä versiosta vuodelta 2001. Säännöissä eroina ovat yksittäiset käänösvalinnat esimerkiksi käsitteissä ja virkkeissä, kuten luvussa 6.6 ihmisruumiiden jäännökset ja pyhät esineet, jossa käänöksessä on lisätty viimeinen kappale. Eroja on myös alkuesittelyssä ja sanastossa.
<i>Museotyön eettiset säännöt</i>	2005	Sääntöjen sisältö on sama kuin edeltävässä alkuperäisessä versiossa vuodelta 2004.	Käännösversio englanninkielisestä alkuperäisestä versiosta vuodelta 2004. Säännöissä eroina ovat yksittäiset käänösvalinnat esimerkiksi käsitteissä ja virkkeissä, kuten luku 2.24 kokoelmien konservointi, jossa Suomen versiossa ei ole mainittu restaurointia. Sanastossa esiintyy myös järjestyseroja. Uudistuksena loppuun on lisätty ajankohtainen Suomen museoalaa koskeva lainsäädäntö.
<i>Museotyön eettiset säännöt</i>	2021	Sääntöjen jako ja sisältö ovat samat kuin alkuperäisessä versiossa vuodelta 2004 ja suomennoksessa vuodelta 2005.	Pohjaa suoraan vuoden 2005 käännösversioon englanninkielisestä alkuperäisestä versiosta vuodelta 2004. Sanastossa on yksittäisiä eroja esimerkiksi omistusoikeus "valid title" termi on poistettu. Lisäksi sanastossa on museon ja museoammatilaisen määritteessä ero. Suomen museoalaa koskeva lainsäädäntö on myös päivitetty.

²⁸ Aineistona käytössä *Museotyön ammattieettiset säännöt* vuodelta 2002.

TAULUKKO 4 Esimerkkejä sääntöjen välisistä käännöseroista

Käännösero	Englanninkielinen versio	Suomenkielinen versio
<p>Sääntöjä on vapaammin sovellettu. Esimerkkinä Relations with the General Public / Suhteet yleisöön.</p>	<p><i>Code of Professional Ethics</i> 1986, luku 7.2. "Members of the museum profession should deal with the public efficiently and courteously at all times, and should in particular deal promptly with all correspondence and enquiries. Subject to the requirement of confidentiality in a particular case, they should share their expertise in all professional fields in dealing with enquiries, subject to due acknowledgement, from both the general public and specialist enquirers, allowing bona fide researchers properly controlled but, so far as possible, full access to any material or documentation in their care, even when this is the subject of personal research or special field of interest."</p>	<p><i>Ohjenuora, museotyön eettiset säännöt</i> 1989, III, luku 3.1. " Museossa työskentelevän on kerrottava yleisölle museotyön päämääristä ja periaatteista ymmärtämysten lisäämiseksi museoiden ja museoammattin velvollisuuksia kohtaan. Tiedusteluihin on vastattava mahdollisimman asiantuntevasti ja tarvittaessa on neuvottava, mistä lisätietoja on saatavissa. Tutkijoille on annettava mahdollisuus tutustua kokoelmiin ja niiden julkiseen dokumentointiin museossa noudatettavien periaatteiden mukaisesti (vrt. II 3)."</p>
<p>Alkuperäinen virke on jaettu kahteen virkkeeseen.</p>	<p><i>Code of Ethics for Museums</i> 2001, luku 3.6. "The museum should ensure that it retains complete authority over the use of the loaned material and its interpretation, which should accord with that required for permanent collections (see 2.9)."</p>	<p><i>Museotyön ammattieettiset ohjeet</i> 2001, luku 3.6. "Museon tulisi varmistaa, että sillä on täysi toimivalta lainatun aineiston ja sen tulkinnan suhteen. Toimivallan tulisi olla sama, joka koskee vakainaisia kokoelmia (ks. kohtaa 2.9)."</p>
<p>Virkkeeseen on lisätty sulkeet.</p>	<p><i>Code of Ethics for Museums</i> 2001, luku 4.3. "...including records in photographic and other technological media, where practicable."</p>	<p><i>Museotyön ammattieettiset ohjeet</i> 2001, luku 4.3. "... (mukaan lukien valokuvat ja muilla tekniikoilla suoritettut tallenteet) säilyttämiseksi tai mahdollisesti siirettäväksi."</p>
<p>Lukujen otsikot eivät ole suoria käännöksiä, vaan niihin on tehty muutoksia.</p>	<p><i>Code of Ethics for Museums</i> 2001, luku 3.4. "Co-operation Between Museums on Collections Policies", luku 3.5. "Conditional Acquisitions"</p>	<p><i>Museotyön ammattieettiset ohjeet</i> 2001, luku 3.4. "Museoiden yhteistyö keräämisen alalla", luku 3.5. "Saannit, joihin liittyy ehtoja ja muita erityispiirteitä"</p>
<p>Tiettyä käsitettä ei ole huomioitu tai siitä on luovuttu.</p>	<p><i>Code of Ethics for Museums</i> 2004, luku 2.24. "Collection Conservation and Restoration", luku 4.1. "Displays, Exhibitions and Special Activities"</p>	<p><i>Museotyön eettiset säännöt</i> 2005, luku 2.24. "Kokoelmien konservointi", luku 4.1. "Näyttelyt ja erityistoiminnot"</p>

Taulukon 3 avulla havainnollistetaan suomenkielisten versioiden kehitystä ja näiden sekä alkuperäisten englanninkielisten versioiden välisiä eroja, joista esimerkkejä esiintyy taulukossa 4. Verrattaessa suomenkielisiä versioita englanninkielisiin eettisiin sääntöihin, huomaa suurimman eron vuodelta 1989. Tällöin sovellettiin alkuperäisiä sääntöjä, jossa Suomen versiossa säännöt esiintyvät tiiviimpänä ja ne luotiin yleisesti lyhyemmiksi. *Ohjenuora* ei myöskään suoraan seuraa englanninkielisen version muotoa, vaan Suomessa on osittain alkuperäisiä lukuja yhdistetty sekä tiivistetty saman luvun alle. Kuitenkin yleisesti myös tässä versiossa on seurattu alkuperäistä jakoa institutionaaliseen sekä ammatilliseen etiikkaan. Tarkasteltaessa ensimmäisten versioiden rakenteellisia eroja huomaa Suomen vapaamman muodon, jossa lähtökohtana on ollut vaikutteiden ottaminen englanninkielisestä versiosta, luoden niistä Suomen toiminnalle ja käytänteille sopiva ohjeistus. Myös jo nimi kertoo sääntöjen toimimisesta ohjenuorana. Nämä ovat ainoat Suomen museoeettiset ohjeet, joissa esiintyy alkuperäisten sääntöjen soveltamista maan omaan käyttöön. Myöhemmät versiot ovat Tuukka Talvion luomia käännöksiä alkuperäisistä englanninkielisistä versioista. Kuten taulukko 4 havainnollistaa, käänöksissä esiintyy pieniä muutoksia esimerkiksi virkkeissä, lukujen rakenteessa sekä termien käytöissä. Yksittäiset erot liittyvät myös sanastoihin, alkuesittelyihin tai päivitettyyn lainsäädäntöön, mutta näillä ei ole sisällöllisesti vaikutusta sääntöihin.

Tarkasteltaessa Suomen ja alkuperäisten englanninkielisten versioiden eroja, voidaan todeta käännösten seuraavan yleisesti alkuperäisiä versioita, lukuun ottamatta mainittuja poikkeuksia. Suomessa ei esiinny käänöksissä kansallistamisen piirteitä tai sääntöjen muutoksia oman maan museotoiminnalle ja käytänteille muissa versioissa kuin vain ensimmäisessä *Ohjenuorassa*. Myöskään Suomen eri versiot eivät seuraa edeltäjiään eli aiempia suomenkielisiä julkaisuja, vaan ne nojaavat alkuperäiseen englanninkieliseen versioon. Ainoastaan voidaan sanoa, että nykyinen Suomen versio pohjaa vuoden 2005 suomennokseen, mutta todellisuudessa myös tämä pohjaa vuoden 2004 englanninkieliseen versioon. Säännöt eivät ole myöskään kokeneet muutoksia sitten vuosien 2004 ja 2005 jälkeen. Tämä on nostanut esiin tarpeen päivittää eettiset säännöt tälle vuosikymmenelle sopivimmaksi. Tätä tulen seuraavissa luvuissa käsittelemään laajemmin.

3 EETTISYYS ILMIÖNÄ MUSEOKENTÄLLÄ

3.1 Eettiset säännöt museotyön välineenä ja pohjana

Tässä luvussa käsittelen ICOM:in museotyön eettisten sääntöjen roolia museotyön välineenä ja sitä, kuinka säännöt luovat pohjan museoammattille ja itse työlle. Tarkastelen myös sääntöjen tarkoitusperiä ja pohdin, kuinka niihin museotyöntekijän tulisi suhtautua. Tarkasteltaessani eettisten sääntöjen roolia museotyössä ja -arjessa, on hyvä ymmärtää lähtökohdat sääntöjen luomiselle. ICOM:in museotyön eettisten sääntöjen vuoden 2021 käännöksen johdannossa määritellään sääntöjen olevan vähimmäisvaatimus museoille ja perusta muille museoalan erityisorganisaatioille sekä yksittäisille valtiolle, niiden kehittäessä omia normejaan²⁹. ICOM:in määritelmän mukaan säännöt toimivat siis perustana eettiselle käyttäytymiselle ja ovat omalta osaltaan tukemassa eettisyyden normien muodostamista museo- ja kulttuuriperintötyössä.

Normien muodostamisen lisäksi säännöt tarjoavat tuen itse arkeen ja työhön. Hinz kirjoittaa sääntöjen luovan puitteet kulttuuriesineiden tulkintaan ja omistusta koskevien konfliktien sovittelulle. Säännöt ohjaavat myös kaikkien museoissa työskentelevien käyttäytymistä.³⁰ Jotta säännöt pystyisivät tähän, niiden tulisi Edsonin mukaan ilmaista museokäytänteiden oikeanlaiset ihanteet ja määritellä ammatin odotukset. Tämän lisäksi niiden tulisi kuvata hyväksytyjä toiminnan käytänteitä sekä hahmotella näille menetelmät, jolloin ammatillista tasoa voitaisiin ylläpitää. Näiden lisäksi eettisten sääntöjen tulisi esittää kysymykset järkipärisyyden kautta. Tämä muodostaisi säännöt yleismaallisten ja puolueettomien normien pohjalta, joissa ei esiintyisi mieltymyksiä tai ennakkoluuloja.³¹ Näitä piirteitä nykyiset eettiset säännöt myös edustavat. Hinzin ja Edsonin ajatusten pohjalta säännöt voidaan nähdä ohjeistuksena ja tukena museotyön ja toiminnan eri osa-alueisiin. Samalla säännöt noudattavat puolueetonta ja yleismaallista muotoa, jonka taustalla toimii myös ajatus sääntöjen standardimaisesta luonteesta. Standardien tarjoaminen tukee ja yhdistää myös muita kansallisia ja tieteenalakohtaisia ohjeistuksia, joilla muodostetaan yhtenäinen kehys eettisten sääntöjen suojaamiseen museoissa kansainvälisesti³². Säännöillä pyritään tällaiseen toimintaan, jotta taataan myös yhteistyö maiden omien lakien, muun

²⁹ ICOM:in *museotyön eettiset säännöt 2021*, 5.

³⁰ Hinz 2016, 6.

³¹ Edson 1997, 106.

³² Hinz 2016, 6.

ohjeistuksen ja kulttuuritoiminnan kanssa. Nämä yhdessä eettisten sääntöjen rinnalla määrittävät museotyön ja ammatin harjoittamista.

Sääntöihin liittyy myös kaksi elementtiä, jotka mahdollistavat yhtenäiset käytänteet. Vaikka eri puolilla maailmaa museoetiikan perinteessä on eroavaisuuksia, on eettinen vastuu nähtävissä kaikkialla samanlaisena. Tämä vastuu perustuu palveluun, sitoutumiseen sekä ymmärrykseen siitä, että älyllisellä todellisuuden kokemuksella on useita perusominaisuuksia. Nämä ovat riippumattomia museon maantieteellisestä, historiallisesta ja kulttuurisesta taustasta.³³ Vastuu kohdistuu siis kaikille ja sen rinnalla yhteisenä elementtinä toimii julkinen luottamus, jonka ylläpitäminen on nähtävissä eettisenä asiana museoiden toiminnassa³⁴. Näiden kahden elementin rinnalla Murphy painottaa juuri ammattiin kuuluvaa tehtävää suojella ja hoitaa perintöä yhteiskunnan palvelemisen mukaisesti. Sääntöihin ei tule tästä syystä suhtautua vain avun tarjoajana hädän hetkellä, vaan niiden tulee olla osa päivittäistä arviointia, päätöksentekoa ja työtä.³⁵ Nämä kaksi yhdistävää elementtiä luovat museoille yhtenäisen tarpeen edistää ammattia ja museon toimintaa, jotta ne eivät pettäisi yleisön luottamusta tai rikkoisi vastuutaan perinnön suojelemisesta ja hoitamisesta. Tätä tukemaan myös eettiset säännöt on luotu. Murphyn huomio sääntöjen vahvasta läsnäolosta arjessa ja päätöksenteossa on myös olennainen, sillä ne suojelevat itse museoammattin asemaa.

Edellä mainittujen teemojen rinnalla on kuitenkin hyvä tarkastella myös näkökulmaa, jossa säännöt eivät täysin tarjoa vastausta kysymyksiin. Eettiset säännöt koskevat ihmisen toiminnan perusarvoja ja auttavan eettisessä päätöksenteossa. Tässä ammatin ydinarvot, jotka ovat perusta etiikalle, auttavat puolestaan analysoimaan päätöksen valintaa.³⁶ Säännöt itsessään eivät kuitenkaan tarjoa suoraan ratkaisua museoissa nouseviin konflikteihin. Niissä ei myöskään huomioida esimerkiksi kontekstia, jolla on merkittävä rooli päätöksenteossa. Tällöin säännöt toimivat vain tukena työntekijöiden valinnoissa. Nina Robbins nostaa tämän asian esiin tarkastellessaan poistoihin liittyviä toimenpiteitä. Hänen mukaansa eettiset säännöt ovat poistotyössä väljät raamit ja jokaisen museon tulisi itse määritellä omissa toimintaohjeissaan esimerkiksi kokoelmapolitiikassa yksityiskohdat poistoihin liittyen³⁷. Edson puolestaan mainitsee etiikan mahdollistamisessa jokaisen museotyöntekijän vastuun edistää eettisyyden toteutumista ja etiikan ympärillä olevaa yhteistyötä, jonka prosessin tukena eettiset säännöt toimivat³⁸. Tästä nousee esiin myös asianhaara, jossa sääntöjen etäisen muodon vuoksi luotto omaan arviointikykyyn on välttämätöntä. Museoissa eettisen

³³ Edson 1997, 41.

³⁴ Edson 1997, 34

³⁵ Murphy 2016, 32-34.

³⁶ Edson 1997, 102.

³⁷ Robbins 2016, 102.

³⁸ Edson 1997, 34.

toiminnan edistämiseksi ja ylläpitämiseksi tärkeimmässä roolissa toimivat siten itse työntekijät. Eettiset säännöt eivät anna valmiita ratkaisuja, mutta niiden avulla on hyvä luoda päätöksiä vahvistavaa dialogia. Sääntöjä ei myöskään tule jättää huomioimatta työssä, vaan niiden tulee olla osana ammatinharjoittajien arkea.

3.2 Suomen museokentällä käyty keskustelua sääntöjen ympärillä

Suomessa sääntöjä kutsutaan monella nimellä, joista olen itse kuullut käytettävän termejä sääntö, säännöstö, koodisto, ohjenuora sekä ohjeistus. Näiden termien käyttöön voi liittyä myös käyttäjänsä oma lähestyminen, tottumus ja ymmärrys sääntöjen roolista. Termien ohella keskustelua on käyty liittyen niiden merkityseroihin, todelliseen rooliin ja nimitysten ristiriitaisuuksiin. Esimerkiksi Emilia Västi esittää Suomen versioissa esiintyvien termien ohjenuoran, ohjeen ja säännön ristiriitaisuuden, jossa kaksi ensimmäistä termiä luovat tulkinnan ja soveltamisen mahdollisuuden verrattaessa puolestaan sääntöön. Vuoden 2005 käännöksen johdannossa nousee myös ristiriita, jossa kuvaillaan sääntöjen olevan asia, johon voi pyrkiä, mutta samalla nostetaan esiin termi vähimmäisvaatimus.³⁹ Vaikka Suomessakin ymmärretään säännöt ohjaavina raameina työlle, näiden termien ristiriitaisuudet luovat haasteen ymmärtää kuinka sääntöjä tulisi korrektisti noudattaa.

Keskusteluun on noussut myös kysymys sääntöjen ajantasaisuudesta. Vaikka säännöt ovat kohdanneet päivityksiä, todellisuudessa itse sisältö ei versiossa ole päivittynyt 19 vuoteen. Keskustelu on nostanut esiin nykyisten sääntöjen puutteellisuuden, jossa esimerkiksi digitalisoitumista tai yleisötyötä ei ole huomioitu. Aura Kivilaakson mukaan säännöt kaipaisivat päivittämistä myös esimerkiksi muotokieleen ja termistöön liittyen⁴⁰. Eero Ehanti puolestaan mainitsee blogiartikkelissaan ICOM:in Suomen komitean artikkelijulkaisussa kuinka säännöt määritteidensä muodon vuoksi luovat paineen niiden noudattamiselle varsinkin tilanteessa, jossa resurssit ovat puutteelliset⁴¹. Kalle Kallio nostaa esiin omassa artikkelissaan myös seikan, jonka mukaan säännöissä ei huomioida molemminpuolista kunnioitusta yleisön ja museon välillä. Tämän lisäksi säännöt tukevat puutteellisesti sensitiivisen aineiston esittämistä ja vaikean menneisyyden tärkeyden käsittelyä.⁴² Kyseisissä blogiartikkelijulkaisussa nousivat esiin myös

³⁹ Västi 2015, 34.

⁴⁰ Kivisalo 2015, 50.

⁴¹ Ehanti 2017, 7.

⁴² Kallio 2017, 23.

sääntöjen muotokielen tuomat haasteet, etäisyys itse käytännön työhön, eri osa-alueiden puutteellisuudet sekä tulkinnan ongelmallisuus.

Liittyen sääntöjen uudistamiseen yhtenä teemana keskustelussa on noussut myös sääntöjen käytännöllisyys. Säännöt on luotu kansainväliseen käyttöön, joiden tarkoitus on toimia puolueettomana ohjeistuksena eri maiden museotyölle ja samalla luoda yhteistyöstä ja yhtenäistä museotoimintaa ICOM:in jäsenmaiden välille. Säännöt ovat kuitenkin tästä syystä hyvin etäiset itse käytännön työssä esimerkiksi muotokielensä tai kontekstin huomiotta jättämisen vuoksi. Kivisalo kirjoittaa artikkelissaan teemapäivien keskusteluissa nousseesta toiveesta, jossa eettiset säännöt muutettaisiin helpommin lähestyttäväksi. Tässä korostettaisiin sovellettavuutta ja pikemmin ohjattaisiin normatiivisen ajattelun kyseenalaistamiseen.⁴³ Tällöin säännöt loisivat kirjallisessa muodossa käyttäjälleen luvan ja sitä kautta rohkeuden soveltamiseen ja omaan päätöksentekoon. Säännöissä tulisi selkeästi siis ilmetä, että niiden tarkoitus on ohjata eikä määrittää valintoja.

Käytännöllisyyteen liittyen on noussut esiin myös sääntöjen rajoittava luonne itse päätöksenteossa. Säännöissä kohdataan ongelma, jossa esiintyy vaatimus esineen täydestä ymmärryksestä edellytyksenä poistolle. Lisäksi säännöissä ei lainkaan huomioida esineen elinkaariajattelua. Tämä luo ongelmallisen tilanteen, jossa poistoa ei voida tehdä, sillä uuden tutkimuksen jälkeen voi aineistosta selvitä jotain, joka kumoaisi poiston. Tällaisen riskin tapahtumisen minimoimiseksi onkin tärkeää tehdä asianmukainen arvio ennen poistopäätöstä.⁴⁴ Laaja ja perusteltu tutkimus tulisi siten riittää ja huomioida myös säännöissä. Artikkelisiin liittyvässä kyselytutkimuksessa Västin mukaan selvisi työntekijöiden pelon liittyvän juuri poistotyössä sääntöjen noudattamiseen sekä yleisön reaktioon⁴⁵. Tämä heijastuu puolestaan museon vastuusta ja yleisön luotosta museon toimintaan. Lopulta voi kehittyä tilanne, jossa pelon vuoksi ei tehdä päätöstä. Västin mukaan myös passiivisuus on valinta, jossa päätöksen tekemättä jättäminen voi johtaa eettiseen ongelmaan⁴⁶. Sääntöjen uudistamisessa tulisi siis pohtia, kuinka vaikeiden päätösten tekoon voitaisiin painostamisen ja korkeiden odotusten tilalle luoda valintoja tukeva ohjeistus.

Edellisessä luvussa nostan esiin sääntöjen tuoman mahdollisuuden yhtenäiselle luonnon- ja kulttuuriperintötyölle. Tässä luvussa nousseiden teemojen kautta voidaan kuitenkin todeta sääntöjen luovan nykyisessä muodossaan myös haasteen tälle työlle. Osittain ristiriitainen ja etäinen muotokieli luo ongelman tulkinnalle ja päätöksenteolle säännöissä, joissa samalla ei huomioida museoiden kaikkia tarpeita. Kivisalon mukaan Euroopassa olevien eri kulttuurien kautta myös

⁴³ Kivisalo 2015, 50.

⁴⁴ Västi 2015, 34-45.

⁴⁵ Västi 2015, 36.

⁴⁶ Västi 2015, 36.

eettisten sääntöjen kohdista on olemassa erilaisia kulttuurisia käsityksiä, jotka ovat johtaneet eri maiden omiin eettisiin sääntöihin⁴⁷. Keskustelu sääntöjen toimivuudesta on nostanut esiin myös keskustelun Suomen omista kansallisista säännöistä. Inkeri Hakamies esittää museon toimintaan sisältyvän tiettyjä museoyhteisön määrittämiä sääntöjä ja perinteitä, joihin kuuluvat tietyt arvot, normit ja ideat⁴⁸. Tähän liittyen Ehanti nostaa esiin Suomessa koulutus- ja kulttuuriministeriön luoman museopoliittisen ohjelman, jossa esiintyvät Suomen museokentällä kohdatut arvot. Näitä ovat esimerkiksi yhteisöllisyys, vuorovaikutus, luotettavuus, jatkuvuus, moniarvoisuus sekä ennakkoluulottomuus.⁴⁹ On hyvä tarkastella, kuinka Ehantin mainitsevat arvot kohtaavat nykyiset säännöt ja kuinka tarpeelliset omat kansalliset säännöt Suomelle olisivat. Museot kohtaavat kehitystä ja ovat myös itse muutoksessa, joka voi luoda epävarmuutta⁵⁰. Tulisiko omat kansalliset säännöt paikkaamaan niitä tarpeita, joita ICOM:in luomat säännöt eivät voi täyttää vai riittäisikö Suomessa eettisten sääntöjen päivittäminen ajankohtaisemmaksi ja nykyisiä tarpeita enemmän huomioon ottavammaksi? Tämän ajatuksen jätän tulevaisuuteen pohdittavaksi.

⁴⁷ Kivisalo, 2015, 51-52.

⁴⁸ Hakamies 2021, 94.

⁴⁹ Ehanti 2021, 477-478.

⁵⁰ Hakamies 2021, 94.

4 TAPAUSESIMERKKI: HAASTATTELU JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON TIEDEMUSEOSSA

4.1 Eettiset säännöt työntekijöiden arjessa ja työssä

Edellisessä osassa tutkielmaani käsittelin laajemmin museokentällä käydyn keskustelun teemoja etiikasta ja seuraavaksi tarkastelen tätä haastattelun kautta. Kuten jo kirjallisuudesta on noussut esiin, museoammatti sekä museotoiminta muodostuvat eettisten sääntöjen pohjalta ja näin ajattelevat haastattelussa myös Vuorinen sekä Hyvönen. Haastattelussa Vuorinen kertoo omasta kokemuksestaan, jossa hänen mukaansa eettisiä sääntöjä painotettiin jo opiskeluaikoina. Sääntöjä pyrittiin tuomaan esiin opinnoissa, jotta ne jäisivät ajatteluun ja siten heijastuisivat myöhemmin käytännön toiminnassa. Vuorisen mukaan säännöistä ammensi museotyön merkityksen tuolloin, jolloin myös ymmärrys kulttuuriperinnön merkityksestä ja museotyöntekijän vastuusta kehittyivät.⁵¹ Hyvösen ensimmäinen kokemus säännöistä on erilainen, sillä hänen työuransa oli jo alkanut sääntöjen ilmestyttyä ensimmäistä kertaa. Kuitenkin myös hänen kohdallaan sääntöjä pyrittiin aluksi iskostamaan mieleen.⁵² Vielä nykyäänkin sääntöjä painotetaan museologian perusopinnoissa, jotta niitä pääsisi käsittelemään jo opiskelun alkuvaiheessa. Tällä on pyritty luomaan lähtökohdat sääntöjen sanoman oppimiselle, jotta asennoituminen työhön ja toimimiseen myöhemmin työmaailmassa heijastuisi sääntöjen kautta.

Selvittäessäni haastattelussa miten säännöt näkyvät Vuorisen sekä Hyvösen arjessa, molemmilla on samankaltainen vastaus. Heidän mukaansa säännöt toimivat pohjana työlle, jossa tarvittaessa niihin palataan. Yleisesti kuitenkin heidän arjessaan säännöt ja niiden konkreettinen käyttö on etäisempää. Tätä he perustelevat uransa aikana kasvaneella ammattitaidolla sekä osaamisella, jotka pohjaavat osaltaan säännöistä.⁵³ Hyvönen mainitsee omassa työssään myös sen seikan, jossa yliopiston tiedemuseon kokoelmissa ei ole sellaista aineistoa, joka kertyisi tai jossa etiikkaa tulisi tarkastella arjessa nykyään. Kuitenkin kokoelmissa on myös arkaluontoista aineistoa, joka kuuluu yliopiston historiaan. Näissä aineistoissa esiintyy etiikan tarkastelu esimerkiksi niiden alkuperän tuntemattomuuden kautta.⁵⁴ Haastattelussa nousee esiin myös ajattelun sekä suhtautumisen muuttuminen ajan saatossa, jossa

⁵¹ Vuorinen & Hyvönen, "Haastattelu Jyväskylän yliopiston tiedemuseossa", haastattelijana Miamari Tuominen, Jyväskylä, 23.3.2023.

⁵² Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

⁵³ Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

⁵⁴ Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

oma eettinen ymmärrys ja osaaminen ovat kehittyneet käsi kädessä sääntöjen kanssa. Jyväskylän tiedemuseossa on siis kyseisen aineiston vuoksi jouduttu miettimään sen esille laittoa ja käyttöä, joka puolestaan on johtanut keskusteluun etiikan toteutumisesta ja sääntöihin nojaamisesta haastateltavien työssä.

Toisena arjessa nouseva esimerkki, jossa haastateltavat ovat palanneet sääntöihin ja keskustelua on syntynyt, liittyy omistusoikeuksien haasteisiin. Hyvösen mukaan tämä on jopa mahdollisesti enemmän läsnä heidän työssään, kuin arkaluontoinen aineisto. Näissä tapauksissa Vuorinen kertoo, että valinnoissa ja keskustelussa sääntöjen lisäksi heidän apunaan ja tukenaan ovat toimineet yliopiston lakimiehet.⁵⁵ Tämä esimerkki nostaa esiin Hinzin mainitseman tärkeän huomion, jossa sääntöjen rinnalla kulkevat lainsäädäntö ja muut ohjeistukset⁵⁶. Tarkastellessa museokentällä esiintyvää kirjallisuutta, omistusoikeuksiin liittyvää kehittämistä ei ole selvästi esiintynyt. Syynä voi olla lainsäädännön isompi rooli näiden haasteiden tarkastelussa, jolloin eettisissä säännöissä ei tähän oleteta syventyvän. Tämä oli myös haastateltavien mukaan olennaista huomioida.

4.2 Eettisiin sääntöihin suhtautuminen museotyössä

Keskusteltaessa haastateltavien suhtautumisesta sääntöihin ja kysyttäessä heiltä millaisina he näkevät ja kokevat säännöt Vuorinen kuvailee jo mainitsemaansa suhtautumista sääntöihin työn pohjana ja perustana. Itse käytännön työssä ja tilanteissa hän mainitsee dialogin tärkeyden. Tällöin nostetaan esille miten sääntöjä voidaan soveltaa missäkin tilanteessa, sillä jokainen tilanne on erilainen.⁵⁷ Myös Hyvönen on samaa mieltä tilanteiden vaihtelevuudesta ja mainitsee museoiden kohtaavan erilaisia asioita verraten toisiinsa⁵⁸. Kontekstin huomiointi työssä ja valintojen ympärillä luotu keskustelu on siis tärkeää sääntöjen etäisen ja työtä ohjaavan roolin vuoksi, josta olen jo aiemminkin tutkielmassani maininnut. Tämä keskustelu puolestaan nojaa sääntöihin ja tuo esiin sääntöjen sovellettavuuden välttämättömyyden. Haastattelussa Vuorinen nostaa esiin myös nykyisten sääntöjen muotokielen tuoman haasteen. Hänen mukaansa nykyisiä suomennoksia on niiden käännöksen ja ”kapulakielimäisyyden” vuoksi haasteellista seurata, jolloin hän mainitsee kokeneensa tarpeen palata alkuperäiseen kieleen tai vanhempiin käännöksiin.⁵⁹ Tässä Vuorinen viittaa nykyiseen suomennokseen säännöistä, jotka on kääntänyt Tuukka Talvio vuonna 2005. Hyvönen mainitsee nykyisten sääntöjen

⁵⁵ Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

⁵⁶ Hinz 2016, 6.

⁵⁷ Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

⁵⁸ Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

⁵⁹ Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

sisältävän työlleen myös itsestään selviä asioita ammatilliselle museolle⁶⁰. Vuorinen puolestaan huomauttaa sovellettavuudessa esiin nousevat resurssit, mitkä omalta osaltaan rajoittavat museoiden toimintaa. Ne luovat tilanteen, jossa on välttämätöntä soveltaa sääntöjä, kuitenkin pyrkimyksenä ja tavoitteena kulkea kohti vaadittavia käytänteitä.⁶¹ Myös Ehanti nostaa omassa artikkelissaan esiin resurssien puutteellisuuden, joka voi johtaa välttämättömään sääntöjen soveltamiseen⁶². Säännöt eivät siis huomioi kontekstia tai esimerkiksi resurssien rajallisuutta, jolloin työntekijöiden vastuuna on luottaa omaan ammattitaitoonsa ja dialogiin päätöksen teossa.

Tuodessani esiin haastattelussa kirjallisuudesta nousutta keskustelua Suomessa, myös haastateltavat yhtyvät teemoihin. Esimerkiksi poistoihin liittyvässä tematiikassa heidän mukaansa säännöt ovat liian rajoittavat ja luovat siten haasteen päätöksenteolle. Säännöt eivät myöskään sisällä heidän mukaansa kohtia, joissa aineisto on terveydelle tai muulle kokoelmalle riski.⁶³ Kysyttäessä haastateltavilta, mitä he ajattelevat sääntöjen muuttamisesta käytännön läheisemmiksi Vuorisen mukaan sääntöjen tulisi olla muotokieleltään selkeämmät, jotta ne olisivat lähestyttävämmät⁶⁴. Hyvönen puolestaan nostaa esiin tärkeän huomion, jossa jokainen tilanne on erilainen ja eri museot kohtaavat toiminnassaan erilaisia tilanteita. Tällöin on mahdotonta luoda käytännönläheisempää yhteistä säännöstöä, joka pätsisi kaikkien toimintaan.⁶⁵ Vaikka säännöt ovat Vuorisen mukaan tärkeä osa ammattia ja työtä, on tärkeää osata myös irtautua niistä ja luottaa omaan ammattitaitoon, joka kehittyy ajan saatossa vahvemmaksi⁶⁶. Keskusteltaessa sovellettavuudesta haastateltavat nostavat esiin myös muun aineiston, jossa sääntöjä on sovellettu, kuten esimerkiksi kokoelmapolitiikan, joka on museokohtainen. Tätä myös Robbins painotti esittäessään työntekijän vastuun määrittellä kokoelmapolitiikassa yksityiskohdat poistotyölle⁶⁷. Kokoelmapolitiikkaan säännöistä nostetaan esiin museon toiminnalle tärkeimmät osat. Tarkasteltaessa kirjallisuuden ja haastattelussa nousseiden teemojen yhtäläisyyksiä, olivat ne vahvasti yhteyksissä toisiinsa. Tämä heijastaa Suomen museokentällä olevaa yhteistä ajattelumallia ja edelleen ajankohtaista tarvetta uudistaa sääntöjä.

⁶⁰ Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

⁶¹ Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

⁶² Ehanti 2017, 7.

⁶³ Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

⁶⁴ Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

⁶⁵ Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

⁶⁶ Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

⁶⁷ Robbins 2016, 102.

5 PÄÄTÄNTÖ

Yhteiskunnallinen kehitys ja arvomaailma ovat jatkuvassa muutoksessa, jossa erilaiset ilmiöt, kuten esimerkiksi woke-kulttuuri, nostavat yhteiskunnalliset toimijat tarkastelemaan toimintaansa. Myös kulttuurinen ja sosiaalinen sensitiivisyys ovat lisääntyneet erinäisissä keskusteluissa, mikä omalta osaltaan heijastaa kehitystä. Tässä kehityksessä myös museot ovat vahvasti mukana, jossa toimintaa ja valintoja tulisi tukea eettiset säännöt. Menneisyyteen jääneet säännöt eivät kuitenkaan tällaisenaan enää vastaa työlle ja toiminnalle vaadittavaa tukea ja tärkeää onkin luoda muutosta myös tällä saralla. Kuten jo johdannossa tuon esiin, myös ICOM:iissa ajatellaan näin ja järjestössä on aloitettu sääntöjen tarkastamiseen liittyvä prosessi. Tutkielmani yhtenä tavoitteena on tarkastella ICOM:in museotyön eettisten sääntöjen vaikutusta suomalaisessa museotyössä ja kartoittaa museokentällä syntyneiden keskustelujen teemoja ja asenteita. Näihin tavoitteisiin nojaten tutkimuskysymykseni liittyvät sääntöjen merkitysten kartoittamiseen museotyön ohjaajana sekä rooliin työvälteenä. Verratessa kirjallisuudesta ja haastatteluista nousevia ajatuksia ja teemoja sääntöjen toimivuudesta ja roolista museotyössä, voimme todeta yhteisenä ajatuksena sääntöjen luovan vahvan pohjan, josta ammatti ja toiminta heijastuvat. Tässä säännöt toimivat samalla tukien ja ylläpitäen yhtenäistä museoammattia ja toimintaa. Kuitenkin haasteita tuovat sääntöjen päivittämättömyys, termien ristiriitaisuudet, muotokieli ja etäinen suhde konkreettiseen työhön sekä valintoihin arjessa. Vaikka sääntöjen muutosprosessi on jo alkanut, ovat sääntöjen ympärillä tapahtuvat valinnat ja kehitykset pitkän prosessin takana. Tällöin myöskään säännöt eivät voi täysin ajankohtaisesti seurata muutosta, jolloin tärkeintä on luottaa muihin ohjeistuksiin ja lainsäädäntöön, säännöistä pohjaavaan dialogiin ja omaan ammattitaitoon.

Toisena tutkielmani tavoitteena on luoda yleiskuva eettisten sääntöjen kehityksestä ja eri versioiden välisistä eroista, jossa tutkimuskysymykseni liittyivät kehityksen ja kielten välisten erojen tarkasteluun. Tarkoitukseni tällä taustoittamisella on luoda ymmärrys säännöistä ja siten myös ymmärrys niihin kohdistuneesta keskustelusta ja kritiikistä. Luvussa kaksi selvitän sääntöjen kohdanneen nimellisiä, sisällöllisiä sekä rakenteellisia uudistuksia. Näihin liittyen suurimmat muutokset syntyivät vuonna 2004 hyväksytyssä versiossa, jossa säännöt muodostettiin kahdeksan kohdan ympärille ja luotiin laajemmin lukujen jaottelua eri teemoihin. Verratessa Suomen versioita alkuperäisiin suurimmat muutokset esiintyvät Suomen ensimmäisessä versiossa vuodelta 1989. Tällöin säännöt luotiin alkuperäisiä sääntöjä soveltaen, jolloin painotettiin Suomelle ominaisia käytänteitä ja tärkeitä teemoja. Loput Suomessa muodostetuista versioista seuraavat suoraan alkuperäisten versioiden kehityskulkua ja sisältöä. Näiden tulosten lisäksi sääntöjen

sisältöä tarkastellessa selviää myös sääntöjen muuttumattomuus viimeisten 19 vuoden aikana.

Tutkielmani luo yleisen ja ajankohtaisen käsityksen eettisiä sääntöjä kohtaan ja Suomessa nousseista keskustelun teemoista ja asenteista, joita myös kansainvälisempi kirjallisuus tukee. Tutkimusprosessini koki monesti muutoksia, joka loi aikataulullisen haasteen itse kirjoittamiseen. Tämä puolestaan vaikutti tutkielmassani nousseiden teemojen käsittelyyn, jossa aiheisiin syventyminen kandin rajallisuuden vuoksi ei myöskään voinut toteutua. Jatkotutkimusta ajatellen kehotankin lähestymään aihettani syventävämmiin ja esittämäni kahden teeman ympäriltä. Ensimmäinen liittyy Suomen omien kansallisten sääntöjen tarkasteluun ja selvittämiseen onko myös Suomessa tarpeellista luoda ICOM:in eettisistä säännöistä omat versiot. Toinen ehdotus jatkotutkimukseen esiintyi puolestaan haastattelussa. Vuorinen nosti esiin kiinnostavan ehdotuksen, jossa tarkasteltaisiin sukupolvien välisiä asenteita ja ajatuksia eettisiin sääntöihin liittyen⁶⁸. Museoiden toiminta sisältää piilotettua ja museoammattissa arvostettua käytännön tietoa, jonka jakaminen vaatii työskentelyä itse museossa⁶⁹. Tämä hiljainen tieto kulkee suullisesti aina työntekijältä seuraavalle, joka edustaa sukupolvien välistä yhteistyötä. Tarkasteltaessa syvemmin myös sukupolvien välisiä asenteita eettisistä säännöistä voitaisiin selvittää kuinka yhtenäiset tai toisistaan eroavat asenteet sukupolvien välillä on. Näiden ehdotusten avulla voitaisiin myös luoda laajempi ymmärrys Suomen museokentällä esiintyvistä etiikasta ja arvoista.

⁶⁸ Vuorinen & Hyvönen, haastattelu.

⁶⁹ Hakamies 2021, 94-95.

LÄHTEET

Alkuperäisaineisto

- Code of Professional Ethics*. ICOM International Council of Museums, 1986.
- Code of Ethics for Museums*. ICOM International Council of Museums, 2001.
- Code of Ethics for Museums*. ICOM International Council of Museums, 2004.
https://www.ecsite.eu/sites/default/files/code_ethics2013_eng.pdf.
- Code of Ethics for Museums*. ICOM International Council of Museums, 2017.
<https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf>.
- Ohjenuora, Museotyön eettiset säännöt*. ICOM Suomen komitea, 1989.
- Museotyön ammattieettiset ohjeet*. ICOM Suomen komitea, 2001.
- Museotyön eettiset säännöt*. ICOM Suomen komitea, 2005.
- Museotyön eettiset säännöt*. ICOM Suomen komitea, 2021.
<https://icomfinland.fi/app/uploads/2022/05/ICOM-Museotyön-eettiset-säännöt.pdf>.

Vuorinen, Pirjo & Marja-Liisa, Hyvönen. "Haastattelu Jyväskylän yliopiston tiedemuseossa." Haastattelijana Miamari Tuominen. Jyväskylä. 23.3.2023.

Tutkimuskirjallisuus

- Airaksinen, Timo. *Moraalifilosofia*. Helsinki: WSOY, 1987.
- Atkinson, Jeanette. *Education, Values and Ethics in International Heritage: Learning to Respect*. New York: Routledge, 2014.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=1564273>.
- Edson, Gary. *Museum Ethics: theory and Practice*. Lontoo: Taylor & Francis, 1997.
- Ehanti, Eero. "There are plenty of obligations, but what about resources?" Teoksessa *Discussion of museum ethic in Finland*. ICOM Finland, 2017.
<https://icomfinland.fi/en/publications/>.
- Fofonoff, Suvi-Tuuli. "Saamelaismuseum Siida palauttaa loput säilyttämänsä vainajat – Ruotsiin palaa 23 vainajan jäännökset" Yle, 28.10.2022. Luettu 24.3.2023.
<https://yle.fi/a/3-12669411>.
- Hakamies, Inkeri. *Practicing Museums: Museum People, Museum Work and Change in Practice*. Humanistinen tiedekunta. Helsingin yliopisto, 2021.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-7518-2>.
- Heinonen, Jouko & Markku, Lahti. *Museologian perusteet*. Helsinki: Suomen museoliitto, 1988.
- Hinz, Hans-Martin. "ICOM turns 70; Ethics and the value creation role of Museums." Teoksessa *Museums, Ethics and Cultural Heritage*, 3-8. Toimittanut Bernie L. Murphy. ICOM International Council of Museums. Abingdon: Routledge, 2016.

- <https://www-taylorfrancis-com.ezproxy.jyu.fi/books/edit/10.4324/9781315560151/museums-ethics-cultural-heritage-icom>.
- ICOM - International Council of Museums. "ICOM - International Council of Museums: Code of Ethics." Luettu 27.3.2023.
<https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/code-of-ethics/>.
- ICOM - International Council of Museums. "ICOM - International Council of Museums: General Assembly." Luettu 27.3.2023.
<https://icom.museum/en/about-us/general-assembly/>.
- ICOM - International Council of Museums. "ICOM - International Council of Museums: Museum Definition." Luettu 27.3.2023.
<https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>.
- ICOM - International Council of Museums Finland. "ICOM - International Council of Museums Finland: Komiteat." Luettu 27.3.2023.
<https://icomfinland.fi/toiminta/komiteat/>.
- Kallio, Kalle. "Do not always believe the community." Teoksessa *Discussion of museum ethic in Finland*. ICOM Finland, 2017.
<https://icomfinland.fi/en/publications/>.
- Kivilaakso, Aura. "Eettinen henki edellä." Teoksessa *Museoetiikka 2.0. Puheenvuoroja ja keskustelunavauksia*, 50-53. Toimittaneet Johanna Mylläri, Maiju Nurminen, Leena Paaskoski, Anni Pykäläinen, Jesse Saarinen & Minna Sarantola-Weiss. Suomen museoliiton julkaisu 70. Suomen museoliitto, 2015.
<https://www.museoliitto.fi/index.php?k=12219>.
- Murphy, Bernie. L. "Charting the ethics landscape for museums." Teoksessa *Museums, Ethics and Cultural Heritage*, 19-42. Toimittanut Bernie L. Murphy. ICOM - international council of museums. Abingdon: Routledge, 2016.
<https://www-taylorfrancis-com.ezproxy.jyu.fi/books/edit/10.4324/9781315560151/museums-ethics-cultural-heritage-icom>.
- Robbins, Nina. *Poisto museokokoelmasta: museologinen arvo keskustelu kokoelmanhallinnan määrittäjänä*. Toimittaneet Janne Vilkkuna, Pekka Olsbo & Ville Korkiakangas. Humanistisen tiedekunta. Jyväskylän yliopisto, 2016.
<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/49177>.
- Saira, Mikko. "British Museum palauttaa mahdollisesti Parthenonin friisin Kreikkaan" *Agricolaverkko*, 11.1.2023. Luettu 24.3.2023.
<https://agricolaverkko.fi/tietosanomat/british-museum-palauttaa-mahdollisesti-parthenonin-friisin-kreikkaan/>.
- Tieteen termipankki. "Tieteen termipankki: Ammattietiikka" Luettu 16.3.2023.
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:ammattietiikka>.
- Tuomi, Jouni & Anneli, Sarajärvi. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, 2018.
- Västi, Emilia. "Kuinka tulkita ICOMin eettisiä sääntöjä? Kokoelmapoistojen ja poistamattomuuden eettisyydestä." Teoksessa *Museoetiikka 2.0. Puheenvuoroja ja keskustelunavauksia*, 34-38. Toimittaneet Johanna Mylläri, Maiju Nurminen, Leena Paaskoski, Anni Pykäläinen, Jesse Saarinen & Minna Sarantola-Weiss. Suomen Museoliiton julkaisu 70. Suomen museoliitto, 2015.
<https://www.museoliitto.fi/index.php?k=12219>.

Wesslin, Sara. "Saamelaisesineistön palautus alkaa kansallismuseon näyttelyllä – museon ylijohdaja: "Tunnustamme sen, että kokoelmat kuuluvat saamelaisille" " Yle, 25.2.2021. Luettu 24.3.2023. <https://yle.fi/a/3-11807442>.

LIITTEET

LIITE 1 HAASTattelUSOPIMUS

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO SUOSTUMUS HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYYN JA AINEISTON ARKISTOINTIIN

Minua on pyydetty osallistumaan Jyväskylän yliopiston museologian tutkinto-ohjelmaan kuuluvan kandidaatin työn aineiston keruuseen liittyvään keskusteluun aiheesta ” ICOM:in museotyön eettisten sääntöjen sovellettavuus ja rooli suomalaisessa museotyössä”.

Keskustelun sisältö ja kulku on kerrottu minulle suullisesti ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin henkilötietojeni käsittelyä koskeviin kysymyksiini. Selvityksen antoi museologian opiskelija Miamari Tuominen. Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita keskusteluun osallistumista.

Ymmärrän, että keskusteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Minulla on oikeus, milloin tahansa keskustelun aikana ja syytä ilmoittamatta, keskeyttää osallistuminen tai peruuttaa suostumukseni henkilötietojen käsittelyyn. Keskeyttämisestä tai suostumuksen peruuttamisesta ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia.

Olen ymmärtänyt ne tiedot, joita minulle on annettu henkilötietojen käsittelystä ja annan luvan henkilötietojeni käsittelyyn.

Kyllä

Annan luvan siihen, että minut saa tunnistaa haastattelun tuloksia esittelevästä opinnäytetyöstä, joka tullaan tallentamaan Jyväskylän yliopiston avoimeen tietokantaan.

Kyllä

Ei

Olen tietoinen, että opinnäytetyön aineistona käytettävä keskustelu nauhoitetaan ja siitä kirjoitetaan muistiinpanot. Työn valmistuttua nauhoite ja muistiinpanot säilytetään gradu tutkielman valmistumiseen saakka, jossa keskustelua saatetaan hyödyntää, jonka jälkeen nämä tuhoetaan.

Kyllä

Ei

Allekirjoituksellani vahvistan, että osallistun keskusteluun ja suostun vapaaehtoisesti tutkittavaksi sekä annan luvan edellä kerrottuihin asioihin.

Allekirjoitus

Päiväys

Nimen selvennys

Suostumus vastaanotettu

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus Päiväys

Nimen selvennys

Alkuperäinen allekirjoitettu asiakirja jää dokumentointiaineiston vastaanottavalle tutkijalle ja kopio annetaan tutkittavalle. Suostumusta säilytetään tietoturvallisesti aina, kun aineisto on tunnisteellisessa muodossa.

LIITE 2 HAASTATTELUKYSYMYKSET

Sääntöjen näkyminen ja niiden käyttö arjessa

Kuinka läsnä säännöt ovat työssänne?

Missä tilanteissa säännöt ovat tulleet käyttöön työssänne?

Millaista apua säännöistä on ollut teidän työssänne?

Onko museo joutunut hylkäämään tai muuttamaan suunnitelmia ja valintoja sääntöjen vuoksi?

Jos tulee tilanne, jossa eettisyyttä tulisi tarkastella ja tarvitsisitte ohjeistusta kirjallisesti, niin turvaututteko sääntöihin vai johonkin muuhun kirjallisuuteen? Vai luotteko keskustelua aiheen ympäriltä ja yhdessä teette päätöksen?

Sääntöihin suhtautuminen

Millaisena koette sääntöjen sovellettavuuden ja käytön omassa työssänne?

Ovatko säännöt lähestyttäviä, joista voi löytää apua työssä askarruttavissa eettisissä kysymyksissä vai ovatko säännöt enemmän etäisiä omassa työssänne?

Koetteko sääntöjen olevan niin sanotut raamit, joita voi soveltaa vai onko teillä ajatuksena ja pyrkimyksenä niiden tarkka noudattaminen?

Mitä teidän mielestä tulisi säännöissä muuttaa tai huomioida?

Täyttääkö säännöt mielestänne kaikki eettisyyden osa-alueet museotyössä?

Tunnetteko sääntöjen kohtaavan käytännön toiminnan?

Koetteko tarvetta kansallisille säännöille vai onko mielestänne ICOM:in luomat säännöt riittävät?

Onko teillä museo kohtaisia sovelluksia esimerkiksi kokoelmapolitiikassanne? Onko tässä nostettu esiin sääntöjen kohtia museon omiin tarpeisiin?